

ШАПАТ СТВАРНОСТИ

Никола Вујчић, *Сведочење*, „Повеља”, Краљево 2014

Слабљење субјекта у савременој поезији дезинтегрише слику о „човеку као поетском бићу”. Не постоји, или је махом укинута, свако сугерисање предодређености код песника као таквог. Савремени песник се на тај начин бори са прегршт *неодређености*, а то превођење у *одредљивости* чини или радикализацијом у експериментисању песничким језиком, или прибегавањем некој врсти еклектицизма.

Варирајући у приступима, Никола Вујчић се опсесивно бавио темом језика, па је, рецимо, збирка *Дисање* писана више с аспекта постмодернистичких и постструктуралистичких идеја, док збирка *Сведочење* оживљава нешто традиционалнија начела у проматрању света и језика. Ту је присутна позната херменеутичка дилема песника високог модернизма (конкретно Стевана Раичковића), а тиче се поетичког уобличавања око опозиција као што су говор/ћутање или разговор/тишина. Већ постојећа модернистичка сумња у епистемолошки карактер језика у *Сведочењу* се продубљује поновним питањем о томе колико је језик ДА егзистенцији, ДА нашем постојању, да ли нас наш језик потврђује и колико смо у томе доследни. Ова збирка се у том смислу може окарактерисати и као испитивање доследности онога што је сећање, онога што је стварност и садашњост лирског субјекта, онога што је његов живот.

„Песник не може да мења свет, он је сведок промена у свету. Отуда је писање заправо нека врста сведочења о свету, његовим тајнама и променама. Ова књига је сведочење о мом присуству”, рекао је Вујчић у интервјуу за *Новости*. И за разлику од, рецимо, Целанове поезије, која је после Аушвица постала сведочанство односно документ не само његовог личног страдања него и страдања читавог народа, Вујчићева поезија је пак нека врста сведочења о *одсутиву интѐракције*, тако да је сам чин сведочења (онај који сведочи, оно о чему се сведочи, онај коме се сведочи) у основи већ доведено у питање и самом „љагом говора”. Вујчићева збирка се отвара ћутањем (песма „Сведочење”): „У сваком од нас постоји ћутање, / сагорело, тврдо и црно, где је, мислиш, / све”, аналогно Пазовој идеји о утопији ћутања као првобитном јединству света и човека у којем би речи биле сувишне. *Сведочење* је управо нека врста носталгије за ћутањем, али и покушај долажења до неког поетског решења у осећању отуђености од себе и језика: „Ако се угаљ запали, ако се тишина / растишини, плане ватра и од пепела / и смеха настаје ново присуство”. Тако имамо на почетку покушај расветљавања видљивог и то је заправо евокација „установљавања” на начин на који Хајдегер говори о „разоткривању онога што је присутно”.

Даљим читањем збирке примећујемо, уз интензивно присуство мотива светлости, да се заправо ради о метафоричком расветљавању, како спољашњег тако и личног света лирског субјекта, при чему светлост постаје ознака постојања у збирци. Она је песников покушај да перципира живот, искуство, а тамо где светлост изостаје, ту су смештене песникове дилеме поводом језика, поводом речи. На тај начин светлост бива једина спона са метафизичким. Ово је непопуларна позиција за савременог песника, али ипак представља покушај да се поврати вера у магијску природу речи. Због тога је целокупна збирка аутореференцијалног карактера и Вујчић са разних аспеката сагледава поезију. То су поетске полемике о новинама: „Једном су ме, као бомбону, / извадили из шуштавог целофана / и истопили у сласти али ништа у мени / нису нашли. Тек жудњу за новом слашћу”, о фрагментарности и речима-мрвама, али истовремено о немогућности синтезе (песма „Умор”): „Све је мање нежности. Остале су само / оштрине речи. / Ништа се више не лепи за прсте, / додири су шупљи и шуштави” (сетимо се Андрићеве приповетке „Мост на Жепи”, у којој је управо додир са мостом и потреба за стварањем извор имагинарног знања), па све до осећања егзистенцијалне угрожености: „Тако бих и ја да извучем / своју живу душу / кроз ово замагљено јутро”. Други приоритет у збирци је свакако разговор, који у песми „Жар разговора” варира од неког епифанијског осећања говора до смираја претвореног у ћутање, а заправо је бдење, борба за смисао, док разговора у хајдегеровском смислу и нема. Ту тезу препознајемо и у стиховима: „Камење зарасло у траву / тражи своју дубину. / Исцрпљује ме та невидљивост. / Опире се мајстор / и звиждуком је мери. / Нагнут у шапутању, / поравнавам оно / што тишина открива”. Семантички троугао из песме „Зидање” – тишина/звиздук/шапат стожер је ове збирке на којем се одвија покушај мирења видљивог и невидљивог (мајстор који мери невидљиво), чиме Вујчић, слично свом претходнику Ивану В. Лалићу, тражи идеалну меру између метафизичког и материјалног. Осим потребе за мером, занимљива је опозиција звиждукања и шапутања. У последњој песми „Наш језик”, шапутање се схвата као говор душе: „Боли ме душа, шапућем ти”, односно шапутање постаје медијум досезања дубине, расветљавања онога што је могућа истина: „Нагнуо сам се да ти прошапћем: то је / нечија глад” (песма „Сто”), док је бука – „Из буке, из преломљених речи као из преломљеног / хлеба / настају мрве” (при чему и визуелно покушава да дочара алогичност измрвљених стихова) – оно што замагљује суштину, а самим тим и могућу истину. Фрагментарност код Вујчића не налази решење у новом приступу језику, напротив. Он повлачи границу између поетског и свакодневног, али тематски и смисаоно, од циклуса до циклуса, а има их шест, архитектура *Сведочења* се урушава. Прожета је атмосфером покушаја да се досегне дубина и сталним омашкама, тј. немогућношћу да ствар буде до краја доживљена.

Тако лирски субјект покушава да сведочи о свом постојању ћутањем као највишим идеалом: „Трпећу као камен, ћутећи, / јачајући своје постојање”, али само ћутање је већ деградирано, тако да се његово сведочење претвара у догађај саслушавања, односно премеравања речи, премеравања биографије. Такав акт поништава и саму поезију. Стварност репродукована језиком и тиме већ изглобљена из невиних облика безнаковности, уместо коначне идентификације у читаоцу, остаје разглобљена неразумевањем-недодиривањем: „Све је мање нежности. / Остале су само оштрице речи. / Ништа се више не лепи за прсте, / додири су шупљи и шуштави. / Живот се, свакодневно, премара / показујући се”. Песник изгнанник није модеран песник, али овде се не ради о романтичарском изгнанству већ о усамљености као отуђењу од фрагментиране заједнице. Усамљеност субјекта и усамљеност речи (усамљена немогућношћу да се додирне са другим речима и пренесе неко знање) – „Кад разбијеш камен добијеш / камење, добијеш / множину. Али и у њој си сам, / па је још уситњаваш, / у каменчиће, да их лакше бациш” – постављају коначно питање смисла и самог писања поезије данас. Вујчић је тој дилеми једино имао да понуди слике, тј. исечке из властитог живота, и то тако што су се рефлексије разлиле у неуспело причање о догађајима из детињства. Оно што држи те слике на окупу су неке сензације из природе и моћ субјекта да из сећања ишчупа живу реч: „сећање те разбија / у мноштво”. И у овом случају, сећати се појединих детаља значи црпсти идентитет из њих. Светлост с почетка као нека метафизичка могућност за изражавање неизрецивог симболично се губи до краја збирке у реферисању о телу, односно о језику на начин загонетања. Тај иронично-игриви потез на крају збирке, са циљем да означи сву препуштеност језику као једином сведоку постојања, уједно утемељује и идеју о монологу, односно, како рекосмо на почетку, о одсуству интеракције.

Сведочење је збирка распарчаних стварности у којима се субјект стално сусреће са немогућношћу да оствари дијалог са Ти – Ти као стварност, Ти као човек, Ти као сваки појединачни предмет итд. Та наизглед парадоксална ситуација у којој, рецимо, Целан остварује дијалог са стварношћу и после рата, трансформишући је у Ти (чему је посебно посветио пажњу Мартин Бубер развијајући своју теорију дијалога) супериорно стоји над нашом стварношћу, у којој човек једва да успоставља разговор, додир. Вујчићева збирка је један од репрезентаната баш такве, монолошке стварности – „Рој мушица над нагњилом крушком, да ли је то / сведочење да она још постоји?” – у којој се и поезија бори за категорију *незаменљивости*.

Снежана НИКОЛИЋ